

คุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่นในระบบแพทย์พื้นบ้าน ต่อการชะลอการป่วยด้วยโรคเบาหวานของกลุ่มชาติพันธุ์มอญเขมร

: กรณีศึกษาวัดในจังหวัดสุรินทร์ประเทศไทยและโฮงหมอบ้านในแขวงอัตตะปือ สปป.ลาว

(The value of local knowledge in traditional medicine to decelerate causing Diabetes Mellitus on Mon Khmer Ethnic Groups
: Case study in Surin's Temple, Thailand Indigenous Medicine Healer's place, Attapua, Laos PDR.)

ผศ.ดร.วาสนา แก้วหล้า¹

Asst. Prof. Dr.Wassana Kawhlaa¹

และคณะ²

บทคัดย่อ

คุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่นในระบบการแพทย์พื้นบ้านต่อการชะลอการป่วยด้วยโรคเบาหวานของกลุ่มชาติพันธุ์มอญเขมร : กรณีศึกษาวัดในจังหวัดสุรินทร์ประเทศไทยและโฮงหมอบ้านในแขวงอัตตะปือ สปป.ลาว มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อศึกษาบริบทและองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์จากข้อมูลที่มีอยู่ในท้องถิ่นในระบบการแพทย์พื้นบ้านในอนุภูมิภาคกลุ่มน้ำโขง:กรณีประเทศไทยและสปป.ลาว โดยทำการศึกษาริบทภูมิปัญญาท้องถิ่นในระบบการแพทย์พื้นบ้านต่อการชะลอการป่วยด้วยโรคเบาหวานของกลุ่มชาติพันธุ์มอญเขมรจัดให้มีการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ มีขั้นตอนในการดำเนินการ และการวิจัยเชิงคุณภาพแนวชาติพันธุ์วรรณา ซึ่งประกอบด้วยประเด็นสำคัญ คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ และทุติยภูมิที่สะท้อนองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาในระบบการแพทย์พื้นบ้าน ด้านสมุนไพร และการบำบัดรักษาเพื่อชะลออาการเจ็บป่วยจากโรคเบาหวาน เพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์ และเสริมสร้างบทบาทวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยนำภูมิปัญญาการจัดการองค์ความรู้อย่างเป็นระบบให้เกิดคุณค่าต่อบริการสาธารณสุขมูลฐานและทำการออกภาคสนามและใช้เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพแนวชาติพันธุ์วรรณาโดยการสัมภาษณ์หมอฟันบ้านหรือปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่การวิจัยของสองประเทศและการวิจัยเชิงเอกสาร(Documentary Research)เป็นข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารและวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆรวมถึงใช้ผู้วิจัยเป็นเครื่องมือในการศึกษาวิจัยทำการสัมภาษณ์เจาะลึกและประชุมกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ข้อมูลหลักข้อมูลรอง แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ

ผลการศึกษาพบว่า ภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านที่เป็นมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษที่มีการสั่งสมและอนุรักษ์องค์ความรู้ในการรักษาโรค เป็นแหล่งที่พึ่งทางการรักษาของชาวบ้านที่หลายคนแสวงหาทางเลือกในการเยียวยาบำบัดทั้งกายและใจ ในขณะที่ระบบการรักษาของการแพทย์สมัยใหม่ขาดไป โดยเฉพาะมิติทางจิตใจในการประคับประคองอาการของโรคที่มีบรรยากาศให้ความเป็นกันเองจึงเป็นที่พึงพอใจทำให้ผู้ป่วยและครอบครัวที่มีรายได้น้อยมารับการรักษาด้วยระบบการแพทย์ที่ต้องมาพึ่งพาทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน โดยเฉพาะสำนักสงฆ์และโฮงหมอฟันบ้านใน สปป.ลาว ที่ได้รับการยกระดับให้เป็นสถานบริการทางสาธารณสุขที่คู่ขนานกับระบบการแพทย์แผนสมัยใหม่หรือแบบตะวันตก ที่มีเทคโนโลยีเครื่องมือทางการแพทย์ที่ทันสมัยอย่างไรก็ตาม หากพิจารณาด้วยมิติทางปัจเจกของแต่ละบุคคลพบว่าในสังคมปัจจุบัน

¹ ผศ.ดร.วาสนา แก้วหล้า คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

² กลุ่มโครงการบูรณาการวิจัยจากฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่นวัตกรรมด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ระบบการแพทย์พื้นบ้านกลับมาได้รับความนิยมและเป็นที่รู้จักและหลายสำนักสงฆ์ได้มีชื่อเสียงในการดูแลสุขภาพผู้คนมากขึ้น และตั้งรับผู้ป่วยโรคมะเร็ง ความดันโลหิตสูง และเบาหวาน ตลอดจนอาการอัมพฤกษ์ อัมพาต มากขึ้นและช่วยบรรเทาคนไข้นอกให้กับสถานบริการภาครัฐอีกด้วย

การรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาในระบบการแพทย์พื้นบ้านด้านสมุนไพรและการบำบัดรักษาเพื่อชะลออาการเจ็บป่วยจากโรคเบาหวาน เพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์ และเสริมสร้างบทบาทวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยนำภูมิปัญญาการจัดการองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ ให้เกิดคุณค่าต่อสังคมและเป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อการคุ้มครองวัฒนธรรมชุมชนอันเป็นยุทธศาสตร์ใหม่ในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน โดยการมองให้เห็นภาพรวมที่เชื่อมโยงกันเป็นองค์รวม (Holistic) ในมิติทางด้านวัฒนธรรมและการแพทย์พื้นบ้านที่เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมที่มีศักยภาพและประสบการณ์หลากหลายในการบำบัดรักษาผู้ป่วยและองค์ความรู้เหล่านี้กำลังเลือนหายไปตามกาลเวลา หากมีการสืบค้นกรรมวิธีการแพทย์พื้นบ้านตลอดจนอัตลักษณ์และจิตวิญญาณที่มีคุณค่าต่อความศรัทธาและความเชื่อต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบ้านให้มีความสำคัญด้วยการนำองค์ความรู้จากระบบการแพทย์พื้นบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สร้างความเข้มแข็งกับชุมชนมาปรับให้เข้ากับคนรุ่นใหม่เหล่านี้ล้วนเป็นที่น่าสนใจอย่างยิ่งที่จะได้มีการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ

นอกจากนั้นยังจะต้องนำมาทดสอบตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวข้องเพื่อยืนยันภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่ออธิบายถึงความสัมพันธ์ของ ตำรายาสมุนไพร กรรมวิธีการรักษาโรคเบาหวานเบื้องต้นซึ่งเป็นความรู้ที่แฝงในข้อมูลท้องถิ่นที่สั่งสมสืบทอดมา และการวิจัยต่อยอดภูมิปัญญาจึงเป็นการสร้างนวัตกรรมเชื่อมองค์ความรู้ท้องถิ่นต่อยอดสู่หลักการทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เผยแพร่ออกสู่สากลได้ในที่สุด

คำสำคัญ : ภูมิปัญญาท้องถิ่น ระบบแพทย์พื้นบ้าน โรคเบาหวานกลุ่มชาติพันธุ์

ABSTRACT

Value of local knowledge in traditional medicine to decelerate causing Diabetes Mellitus on Mon Khmer ethnic groups : Case study in Surin's Temple, Thailand Indigenous Medicine Healer's place, At-tapua Laos PDR. The purpose of the study was to investigate the context and knowledge of the local indigenous medical systems in the Mekong Sub-region in the case of Thailand and Laos PDR. For studying the context of local knowledge in traditional medicine to delay causing the diabetes of the Mon Khmer ethnic group. By research providing on procedures are operated as The ethnographic and qualitative research. The themes is to collected the primary data and secondary data in area of the knowledge and wisdom in folk medicine and herbal therapies to prohibit the symptoms of diabetes which to promote the identity and strengthen on the local culture by bringing the wisdom and knowledge, that is showed of the value to provide basic health care services. And using the ethnography method by interviewing local doctors or scholars in the study of the two countries. Research and Documentation (Documentary research) as a secondary data from documents and related research, including applied research as a tool to study in depth interviews and group meetings for information. Primary data Secondary data which were analyzed.

The results showed that Traditional folk medicine has a rich legacy of their ancestors and preserve the collective knowledge of the treatment. Many of the people who seek alternative therapies to heal both physically and mentally from that place, While the treatment of modern medicine, missing a dimension of mind to sustain symptoms of the atmosphere is friendly, it is satisfactory to patients and families with low incomes to receive treatment. Medical systems that have come to rely on existing social capital in communities. The priest and host of folk healers in Thailand and Laos PDR. has been elevated to a public health service in parallel with the modern or western medicine. However, modern medical devices which considering the dimension of each individual in society the traditional medical system need to be popular and well known and many of the most famous monasteries in health care as more. Focusing on the patients with cancer, hypertension and diabetes, as well as paralysis or loss of many, helping to reduce outpatient services by the government.

Gathering knowledge about the wisdom in folk medicine and herbal therapies to delaying the symptoms of diabetes which to promote identity and strengthen the local culture by bringing the wisdom and knowledge in a systematic way. That are of value to society and the protection of cultural resources for the community as a new strategy for sustainable local development. By looking at the overall coherence is Holistic, in terms of cultural and folk medicine, the traditional knowledge of the potential and rich experience in the treatment of patients, and knowledge. As the search process of traditional medicine as well as identity and spiritual values to their faith and beliefs of the local villagers to bring significant knowledge of folk medicine. Strengthening the local community to adapt to the new generation. These are particularly interesting to have a knowledge management system.

There also will be tested by the scientific and local knowledge to verify. To describe the relationship on Herbal medicine. Diabetes is a fundamental process knowledge embedded in the local built heritage and the wisdom of continuing to create innovative knowledge to local extension to the principles of science and technology released to the international.

Keywords : Local wisdom , Community Health System, Diabetes mellitus , Ethnic Groups

บทนำ

อิทธิพลของกระแสโลกได้ส่งผลต่อการเจริญเติบโตของประเทศไทยมาอย่างชัดเจน ตั้งแต่สมัยต้นรัชกาลบรมกษัตริย์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นต้นมา นั่นคือกระแสโลกาภิวัตน์ ในยุคแรกที่ได้แผ่ขยายถึงกัน ซึ่งมีวิวัฒนาการและส่งผลต่อการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของชนในชาติ เพียงแต่แตกต่างกันในยุคนั้นสังคมไทยได้รับเอาความเจริญทางตะวันตกโดยเฉพาะเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับเครื่องจักรกลไอน้ำ การสาธารณสุขโรค อาทิ ระบบไฟฟ้า ประปา แต่ปัจจุบันซึ่งเป็นโลกาภิวัตน์ ทางด้านความเจริญของการพัฒนาวิทยาการและเทคโนโลยีสมัยใหม่ และนวัตกรรมของการสื่อสารที่ไร้พรมแดนซึ่งมีผลต่อระบบต่างๆ บนโลกได้อย่างรวดเร็วกว่ายุคโลกาภิวัตน์ในอดีต

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีเอกราช มีอารยธรรมที่งดงามประเทศหนึ่ง แต่ละภาคมีลักษณะเด่นแตกต่างกันออกไป โดยเฉพาะวัฒนธรรมของภาคอีสานที่เน้นไปถึงคุณค่าภูมิปัญญา ในหลายด้าน ที่เห็นได้ชัดเจนก็คือภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรม ชุมชนซึ่งจัดว่าเป็นอัตลักษณ์ที่ชี้ให้เห็นถึงการมีแนวความคิดในการดำรงอยู่ของชุมชนที่มีการสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ในรูปแบบของประเพณี พิธีกรรม ศิลปะการแสดง มุขปาฐะ และการแสดงความรู้สึกที่เป็นภาษาในฐานะที่ภาษาเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้รวมทั้งความรู้ในการปฏิบัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาลและงานฝีมือแบบดั้งเดิม (Transitional craft - manship) (อัจฉรา ภาณุรัตน์. 2552) เมื่อพิจารณาถึงความเกี่ยวพันของมนุษย์ระหว่างมรดกทางวัฒนธรรม ทั้งที่จับต้องไม่ได้และที่จับต้องได้ ด้วยเงื่อนไขทางกระบวนการโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ชุมชนที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงต่อการมีปฏิสัมพันธ์ใหม่ระหว่างชุมชนกับโลกภายนอก อาจก่อให้เกิดการคุกคามต่อมรดกทางวัฒนธรรม เนื่องจากขาดการค้นคว้าทรัพยากรที่จะมาคุ้มครองซึ่งว่าด้วยอนุสัญญาเพื่อการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้(สุนันทา มิตรงาม. 2550)

องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ซึ่งก็รู้จักในชื่อที่เรียกว่า องค์การ ยูเนสโก ได้ประชุมร่วมกันที่กรุงปารีสเป็นครั้งที่ 32 เมื่อวันที่ 29 กันยายนถึง 17 ตุลาคมพ.ศ. 2546 ซึ่งให้ความสำคัญต่อมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ อันได้แก่ความหลากหลายทางวัฒนธรรม และเป็นหลักประกันต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงเข้าปฏิญญาสากลว่าด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรมในปี.ศ. 2001 และในปฏิญญาอิสตันบูล ปี 2002 จึงเกิดความมุ่งมั่นที่เป็นสากลให้ทุกประเทศตระหนัก และมุ่งความสนใจร่วมกันในอันที่จะคุ้มครองทรัพยากรทางวัฒนธรรม ที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ (วีรวิทย์ วีรวิทย์. 2550)

ชุมชนต่างๆ ในภูมิศาสตร์ของประเทศไทยได้ก่อกำเนิดการมีชุมชนในหลากหลายรูปแบบทั้งชุมชนพื้นเมือง กลุ่มชุมชนต่างได้มีบทบาทหน้าที่ของตนด้านวัฒนธรรมที่เป็นเครื่องค้ำจุน ให้สังคมอยู่รอดได้ หากวิเคราะห์ในมิติของนิเวศวิทยา วัฒนธรรมชุมชน จะเห็นว่า ชุมชนหมู่บ้านและวัดใน ตำบลต่าง ๆ เช่น อำเภोजอมพระ อำเภอเวฬุสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ เป็นชุมชนที่มีประวัติศาสตร์ที่บันทึกไว้เป็นตำนานซึ่งมีมาคู่กับชุมชนเมืองสุรินทร์ในสมัยพระยาสุรินทร์ภักดีศรีณรงค์จางวาง และชุมชน เมืองสิ่งมีภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่อุดมสมบูรณ์อย่างรอบด้าน เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศิลปะพื้นบ้าน ด้านอาหาร-ขนม ด้านการทำมาหากิน ด้านศิลปกรรม ด้านหัตถกรรมพื้นบ้าน ด้านสมุนไพร ด้านจักสาน เป็นต้น และได้มีการสำรวจรวบรวมไว้ครอบคลุมทั้งตำบล จำนวน 23 ภูมิปัญญาได้สะท้อนให้เห็นว่าวัดกับชุมชนมีความเกี่ยวข้องกันในมิติของสังคม วัฒนธรรมการแพทย์และวิถีชีวิตที่ชีวิตเป็นสถานที่สำหรับทุกช่วงชีวิตที่จะบำบัดทุกข์บำบัดสุขของชุมชนอย่างยาวนาน (วาสนา แก้วหล้า. 2552) จากประวัติศาสตร์ในตำนานการอพยพของกลุ่มชนเพื่อหนีภัยทั้งภัยธรรมชาติ ภัยจากโรคระบาด ไปหาแหล่งที่อยู่ใหม่ เพื่อสร้างที่อยู่ใหม่ ที่เหมาะสม ต่อการดำรงชีพของสมาชิกกลุ่ม ผู้นำชุมชน จึงอพยพผู้คนในสมัยนั้น ทำให้เกิดภูมิปัญญาผู้รู้ในการสร้างบ้านเมือง ซึ่งต้องอาศัยช่างฝีมือต่าง ๆ เช่น ช่างสร้างบ้าน สร้างเมือง ช่างทำอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำมาหากิน เป็นต้น

ผู้วิจัยจึงเห็นว่าการรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาในระบบการแพทย์พื้นบ้าน ด้านสมุนไพร และการบำบัดรักษาเพื่อชะลออาการเจ็บป่วยจากโรคเบาหวาน เพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์ และเสริมสร้างบทบาทวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยนำภูมิปัญญามาจัดการองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ ให้เกิดคุณค่าต่อสังคมและเป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อการคุ้มครองวัฒนธรรมชุมชน อันเป็นยุทธศาสตร์ใหม่ในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน โดยการมองให้เห็นภาพรวมที่เชื่อมโยงกันเป็นองค์รวม (Holistic) ในมิติทางด้านวัฒนธรรมและการแพทย์พื้นบ้านที่เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมที่มีศักยภาพและประสบการณ์หลากหลายในการบำบัดรักษาผู้ป่วยและองค์ความรู้เหล่านี้กำลังเลือนหายไปตามกาลเวลา หากมีการสืบค้นกรรมวิธีการแพทย์พื้นบ้านตลอดจนอัตลักษณ์และจิตวิญญาณที่มีคุณค่าต่อความศรัทธาและความเชื่อต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบ้าน และบทบาทหน้าที่ในฐานะผู้วิจัยเป็นอาจารย์สอนทางด้านวิชาสาขารัฐศาสตร์ สหวิทยาการมนุษยศาสตร์และตระหนักในการกิจด้านการวิจัย เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นเพื่อให้ความสำคัญต่อการนำองค์ความรู้จากระบบการแพทย์พื้นบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สร้างความเข้มแข็งกับชุมชนมาปรับให้เข้ากับคนรุ่นใหม่ และพัฒนาเชิงอนุรักษ์ในรูปแบบการจัดการองค์ความรู้ในมิติของศูนย์การเรียนรู้สำหรับหลักสูตรมานุษยวิทยาการแพทย์พื้นบ้านอีสานใต้ของประเทศไทยให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษาต่อไป

จากสภาพปัจจุบันปัญหา หลักการ และความสำคัญดังกล่าว ทำให้เกิดประเด็นคำถาม ที่ต้องการทราบ คือ คุณค่าภูมิปัญญาในระบบการแพทย์พื้นบ้านที่ใช้บำบัดเพื่อชะลอการป่วยด้วยโรคเบาหวานของกลุ่มชาติพันธุ์มอญเขมรเป็นอย่างไร โดยศึกษาวัดในจังหวัดสุรินทร์ประเทศไทยและ โขงหมอบ้านในแขวงอัตตะปือสปป.ลาว ที่มีอิทธิพลต่อการส่งเสริมป้องกัน รักษา และฟื้นฟูสุขภาพ เพื่อชะลอการเจ็บป่วยด้วยเบาหวาน ผู้วิจัยจึงสนใจจัดทำโครงการวิจัยนี้ขึ้น โดยศึกษากรณีตัวอย่างในกลุ่มชาติพันธุ์มอญเขมรที่วัดจังหวัดสุรินทร์และโขงหมอบ้านในแขวงอัตตะปือสปป.ลาว เพื่อให้ได้องค์ความรู้และเป็นการนำองค์ความรู้ที่ได้ไปเป็นข้อเสนอในการวางแผนเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรในชนบทจังหวัดสุรินทร์ประเทศไทยและแขวงอัตตะปือสปป.ลาว ซึ่งจะเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนารูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ชนบทในพื้นที่อื่น ระดับประเทศและภูมิภาคต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

สำรวจและค้นหาคำถามองค์ความรู้ภูมิปัญญาในระบบการแพทย์พื้นบ้านด้านสมุนไพรและ การบำบัดเพื่อชะลอการป่วยด้วยโรคเบาหวาน ของกลุ่มชาติพันธุ์มอญเขมรจังหวัดสุรินทร์ประเทศไทยและแขวงอัตตะปือ สปป.ลาว

ขอบเขตของโครงการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่และบุคคลที่ศึกษา

1.1 ขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษาในสำนักสงฆ์ ซึ่งเป็นสถานที่ที่มีผู้ป่วยและผู้มารับบริการในระบบการแพทย์พื้นบ้านในจังหวัดสุรินทร์ประเทศไทย วัดบ้านแร่ ตำบลแร่ อำเภอเขวาสินรินทร์จังหวัดสุรินทร์และ โขงหมอบ้าน เมืองสามัคคีชัย แขวงอัตตะปือ สปป.ลาว

1.2 บุคคลที่ศึกษาใช้การสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informant) ด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกถวายเป็นคำสัมภาษณ์แก่พระสงฆ์ และใช้เทคนิคลูกบอลหว่านโซ่ (Snow ball technique) ทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลจากฆราวาสในบริบทที่เกี่ยวข้องโดยการสุ่มตัวอย่างประเภทที่เลือกจากการบอกต่อแบบลูกโซ่หรือสโนว์บอลล์ (Chain or snowball sampling) เป็นวิธีการหาผู้ให้ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลคนแรกและผู้วิจัยเลือกจากผู้มีประสบการณ์ในการรักษาจากระบบการแพทย์พื้นบ้านที่มารับการรักษา แล้วทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และทำการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมระหว่างเก็บข้อมูลภาคสนาม

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

2.1 ด้านคุณลักษณะของตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลด้านเพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส และอาชีพซึ่งสัมพันธ์กับการโรคเบาหวานและได้นำเอาภูมิปัญญาในระบบการแพทย์พื้นบ้านมาใช้บำบัดเพื่อชะลอการเจ็บป่วยจากเบาหวานในชนบท

2.2 ด้านสภาพปัจจุบัน ความเชื่อด้านสุขภาพของผู้ป่วยเบาหวานที่มารับการรักษาในระบบการแพทย์พื้นบ้านตามกรอบแนวคิดของเบคเกอร์ (Becker: 1986) และทางเลือกใหม่ในบริการสุขภาพ ที่ทางวัดและโฮมอบ้านที่ปรากฏบริการด้านสุขภาพแก่ประชาชน

ระเบียบวิธีการวิจัย

เพื่อค้นหาภูมิปัญญาด้านการรักษาผู้ป่วยเบาหวานแบบพื้นบ้านของสำนักสงฆ์ในพื้นที่อีสานใต้ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์มอญ เขมร และเพื่ออธิบายบทบาททางนิเวศวิทยาเชิงสังคมของพระสงฆ์ในการดูแลสุขภาพด้วยองค์ความรู้ในระบบการแพทย์พื้นบ้านกลุ่มชาติพันธุ์ของสายตระกูลมอญเขมรด้วยกรอบแนวคิดการตีความทางวัฒนธรรมของเกียร์ซ (Geertz, 1973) และวิธีการทางประวัติศาสตร์บอกเล่าที่เกี่ยวกับการรักษาพยาบาลแบบดั้งเดิมที่มีต่อผู้ป่วยเบาหวานในบริเวณสองพื้นที่ ได้แก่ สำนักสงฆ์ของจังหวัดสุรินทร์ประเทศไทยและโฮมอบ้าน แขวงอัตตะปือสปป.ลาว ทำการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มย่อย และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างมีส่วนร่วมใช้แนวทางการวิจัยด้วยเทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ตามแนวนามุษยวิทยาวัฒนธรรมภาคสนาม ใช้เทคนิคการเก็บข้อมูลจากการสังเกต การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มเล็ก และกระบวนการอภิปรายกลุ่ม (Focus Group) ขอบเขตการวิจัย การศึกษาค้นคว้านี้เป็นการวิจัยแบบชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography Research) ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงวิเคราะห์ (Analytic study) และเชิงพรรณนา (Descriptive Study) เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation Observation) ทำการสังเคราะห์ประเด็นพฤติกรรมการดูแลสุขภาพที่เกิดจากภาวะเบาหวานเรื้อรังแล้วจัดทำวีดิทัศน์เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ที่ได้ไปสู่การเผยแพร่ต่อไป ผู้วิจัยใช้เวลาศึกษาข้อมูล เป็นเวลา 1 ปี ผลการศึกษาถือเป็นตัวแทนเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์มอญเขมร ในการอธิบาย การปฏิบัติตน ด้านการส่งเสริมป้องกัน บำบัดรักษาและฟื้นฟูสุขภาพเพื่อให้ชะลออาการเจ็บป่วยจากโรคเบาหวาน

ผลการวิจัย

คุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่นในแบบการแพทย์พื้นบ้านต่อการชะลอการป่วยด้วยโรคเบาหวานของกลุ่มชาติพันธุ์มอญเขมร ได้มีการผสมผสานกรรมวิธีการบำบัดรักษา และส่งเสริม ป้องกันโรค ให้แก่ประชาชนในกรณี พระครูคุณธรรมมาภิวัตน์ เป็นปูชนียภิกษุที่มีบทบาทเป็นทั้งพระและหมอด้านแพทย์แผนไทยโบราณ เป็นพระที่มีวัตรปฏิบัติอันงดงามยิ่ง และมีบทบาทเป็นแหล่งพึ่งพิงทางใจ เป็นศูนย์รวมในการบำบัดโรค โดยเฉพาะอาการและพยาธิของโรคที่การแพทย์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ยากที่จะเยียวยาทางกายได้ ท่านได้สืบทอดภูมิปัญญาการบำบัดโรคมะเร็ง เบาหวาน ความดันโลหิตสูง โรคหัวใจและโรคเอดส์ ด้วยตำรับยาสมุนไพรปรับธาตุ 4 อันประกอบเป็นร่างกายมนุษย์ และนำหลักพุทธเวชศาสตร์มาเป็นองค์ประกอบในการบำบัดโรค ด้วยความเพียรและมีปณิธานในการดูแลบำบัดทุกข์จากโรคภัยของประชาชนที่หลั่งไหลมาอย่างมากมาย ซึ่งเกินกำลังของหน่วยบริการอย่างสำนักสงฆ์ขนาดเล็ก

ในกรณีหอพื้นบ้านหรือปราชญ์ท้องถิ่นจากโฮมอบ้านในแขวงอัตตะปือสปป.ลาว สถานการณ์การป่วยด้วยเบาหวานในกลุ่มลาวเทิงซึ่งมีความเชื่อและวิถีชีวิตใกล้เคียงและคล้ายกลุ่มมอญเขมรในไทย เช่น ชาวภูยขาวเขมรถิ่นไทย เป็นต้น ยังไม่พบจำนวนผู้ป่วยเบาหวานว่ามีอัตราสูงใน ระดับใด จากการออกภาคสนามภาพสะท้อนจากการพึ่งพาธรรมชาติ และ

วิถีชีวิตดั้งเดิมของ ชาวลาวเทิงและชาวลาวลุ่มมีระบบการดำรงชีพที่เปลี่ยนจากการพึ่งพิงธรรมชาติไปสู่การมีสังคมแบบ
ชาวเมือง มีอาหารปรุงสำเร็จรูป ขนมหวาน เข้ามาจำหน่าย แต่ก็ยังถือว่าเป็นเมนูอาหารที่ได้ จากธรรมชาติ และมีการสาร
ปรุงแต่งอาหารคือสีผสมอาหาร ผงชูรส (MSG.) ที่นำเข้าจากประเทศไทย ส่วนชาวลาวสูง ได้แก่ ชาวม้งในแขวงอัตตะปือ
จะเป็นชาวเขาที่อยู่ในบริเวณภูเขาสูงในแขวงหลวงพระบางและนครเมืองหลวงเวียงจันทน์เป็นผู้ล่าเลี้ยงและนำพืชสมุนไพร
ให้ยาลงมาจำหน่ายให้แก่กลุ่มชนเผ่าที่อยู่ตามพื้นที่ราบลุ่มและเนินเขาซึ่งมีกลุ่มชาติพันธุ์ในสายตระกูลมอญเขมร ได้แก่
เผ่าละแวง เผ่าตาโอ้ย เผ่าขมุ เป็นต้น

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่องคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่นในระบบการแพทย์พื้นบ้านต่อการชะลอการป่วย ด้านโรคเบาหวาน
ของกลุ่มชาติพันธุ์มอญเขมร : กรณีศึกษาวัดในจังหวัดสุรินทร์ ประเทศไทยและโฮงหมอบ้านในแขวงอัตตะปือ สปป.ลาว
ชี้ให้เห็นคุณค่าของการนำองค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จัดว่าเป็นระบบการแพทย์พื้นบ้านมาบำบัด บรรเทาเพื่อชะลอ
อาการเจ็บป่วยด้วยโรคเบาหวานของกลุ่มชาติพันธุ์มอญเขมรดังนี้

1. ผลการสังเคราะห์คุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่นในระบบการแพทย์พื้นบ้านต่อการชะลอการป่วยด้วยโรคเบาหวานของ
กลุ่มชาติพันธุ์มอญเขมร พบว่าการรับรู้ข้อมูลโรคเบาหวานเป็นอาการที่เกิดขึ้นจากระดับน้ำตาลในเลือดสูง มีการปัสสาวะ
บ่อย อ่อนเพลีย ตื่นน้ำมาก กล้ามเนื้ออ่อนแรง น้ำหนักตัวลดลง และถ้ามีน้ำตาลในเลือดสูงอยู่นานๆ จะทำให้เกิดอาการ
แทรกซ้อนทางตา โรคไตวายมือเท้าชา ส่วนวิธีการดูแลอาการโรคเบาหวานด้วยตนเองผู้ป่วยจะรับประทานอาหารจำพวก
ผักใบสีเขียว เช่น ผักกาด ผักคะน้า ผักบุ้ง ถั่วงอก พืชผักสวนครัวที่มีกากใยสูง และหันไปรับประทานอาหารพื้นบ้านที่
สามารถลดน้ำตาลในเลือดได้ เช่น กินมะระขี้นกทุกเช้า โดยเอามะระขี้นกสดมาคั้นดื่มวันละ 2-3 ลูก (เอาเมล็ดออกก่อน)
การแช่ให้เย็นจัด และปีบมะนาวจะช่วยลดความขมลง หรือจะกินยอดสะเดาจิ้มน้ำพริกเป็นประจำก็จะเป็นผลดีแก่ร่างกาย
2. การนำกรรมวิธีการบำบัด บรรเทาโรคเบาหวานโดยมีองค์ความรู้จากท้องถิ่นโดยหมอนวด หมอจับเส้น หมอยา
และมีวิธีการบำบัดแบบพื้นบ้านโบราณที่ทำการนวดให้แก่ผู้ป่วยเบาหวานเรื้อรัง

อภิปรายผลการวิจัย

คุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่นในระบบการแพทย์พื้นบ้านต่อการชะลอการป่วยด้วยโรคเบาหวานของกลุ่มชาติพันธุ์มอญ-เขมร
: กรณีศึกษาวัดในจังหวัดสุรินทร์ประเทศไทยและโฮงหมอบ้านในแขวงอัตตะปือ สปป.ลาว เป็นงานวิจัยที่สะท้อนระบบ
การแพทย์พื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์มอญเขมรที่มีภาษาพูดจัดอยู่ในตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติกที่ตั้งถิ่นฐานอยู่หนาแน่น
มากในสามจังหวัดทางภาคอีสานตอนล่างของภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยโดยเฉพาะในภูมิภาคอีสานใต้ ได้แก่
จังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ และศรีสะเกษ มักจะตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ในทำเลที่เป็นลักษณะภูมิประเทศราบลุ่ม มีการเพาะปลูก
ข้าวเป็นอาหารหลัก กลุ่มชาติพันธุ์มอญเขมรในแถบนี้ ประกอบด้วยกลุ่มที่พูดภาษาเขมร กูยหรือ กวย เยอ และ ลาว และ
ชาวกูยมีภาษาพูดเป็นของตนเอง แต่ไม่มีภาษาเขียน มีอาชีพเกษตรกรรม เพาะปลูกและมีวิถีชีวิต ค่านิยมประเพณีความเป็น
อยู่แบบเรียบง่าย ยึดถือประเพณีวัฒนธรรมที่มีการนับถือศาสนาพุทธ และมีการผสมผสานกับความเชื่อต่อการบำบัดและ
ส่งเสริมสุขภาพตามที่บรรพบุรุษสืบทอดมา โดยมีพระและปราชญ์พื้นบ้านได้สืบทอดภูมิปัญญาดั้งเดิมในการดูแลสุขภาพมา
อย่างยาวนานและการสืบทอด บทบาทของพระสงฆ์นอกจากจะเป็นทั้งพระ ครูแล้วยังเป็นหมอ หรือแพทย์แผนโบราณใน
การดำรงไว้ซึ่งบทบาทและเป็นที่พึ่งทางกายและจิตใจของผู้คนในสังคม ด้วยการให้การรักษาผู้ป่วยในชุมชนที่ถือปฏิบัติมา
โดยไม่เรียกร้องค่าบริการแต่อย่างใดส่วนภูมิปัญญาท้องถิ่นในระบบการแพทย์พื้นบ้านต่อการชะลอการป่วยด้วยโรคเบาหวาน
ของกลุ่มชาติพันธุ์มอญเขมร : กรณีศึกษาโฮงหมอบ้าน เมืองสามัคคีชัยในแขวงอัตตะปือ สปป.ลาว มีอยู่ 11 กลุ่มชนเผ่า

อาทิ เฝือกตาเลียง เฝือกอาลัก เฝือกโอย เฝือกสะแหว เฝือกขมุ เฝือกตาโอย เป็นต้น ซึ่งกลุ่มชนเผ่าเหล่านี้รัฐบาลสปป.ลาวได้จัดกลุ่มให้เป็นกลุ่มชนเผ่าลาวเทิง ซึ่งอาศัยตามเชิงเขาตารังซึ่งด้วยการหาของป่า อาหารและพืชสมุนไพรและกลุ่มลาวสูง เช่น เฝือกม้ง นำพืชสมุนไพรมาส่งต่อหรือจำหน่ายและขายให้กับชาวลาวลุ่ม ภูมิปัญญาการดูแลสุขภาพเบาหวานของเผ่าลาวลุ่มซึ่งมีความรู้สืบทอดมาได้ถึงปัจจุบันเพราะสามารถอ่านออกเขียนได้ เผ่าลาวลุ่มจึงเป็นกลุ่มชนที่มีความรู้มากกว่ากลุ่มเผ่าลาวเทิง

ส่วนความรู้เกี่ยวกับระบบการแพทย์พื้นบ้านที่เป็นภูมิปัญญาในประเทศไทย ซึ่งผู้วิจัยได้ลงภาคสนามในชุมชนที่พระสงฆ์เป็นผู้ให้การบำบัดรักษา กรรมวิธีการบำบัดรักษาผู้ป่วย ความรู้เกี่ยวกับตำรับยาโรคเบาหวาน กรณีศึกษาวัดบ้านแร่ อำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งมีหมอพื้นบ้านได้ศึกษาและบันทึกตำรับยาไว้ถ่ายทอดให้อนุชนรุ่นหลัง ถึงแม้ว่ารูปแบบของการนำภูมิปัญญาพื้นบ้านต่อการชะลอการเจ็บป่วยด้วยโรคเบาหวานของกลุ่มชาติพันธุ์มอญเขมรเปลี่ยนไป เนื่องจากการพัฒนาตามกระแสหลักส่งผลให้ชุมชนขาดช่วงในการปรับตัวเพื่อสืบทอดและรับเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้เริ่มลดลงไปมาก

ข้อค้นพบจากการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง คุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่นในระบบการแพทย์พื้นบ้านต่อการชะลอการป่วยด้วยโรคเบาหวานของกลุ่มชาติพันธุ์มอญเขมร : กรณีศึกษาวัดในจังหวัดสุรินทร์ ประเทศไทย และโฮมอบ้านในแขวงอัตตะปือ สปป.ลาว ผู้วิจัยมีข้อค้นพบดังนี้ สำหรับโรคเบาหวานเป็นโรคที่สำคัญ โรคหนึ่งที่มีอาการแทรกซ้อนและปัญหาตามมามากมาย จากสถานการณ์การระบาดของโรค นับว่าเป็นภัยเงียบที่อาจมาพร้อมๆ โรคความดันโลหิตสูง ซึ่งพบมากในชนบทเขตอีสานใต้ซึ่งมีอุบัติการณ์ในวัยที่ลดต่ำเรื่อยๆ ดังนั้นข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้ไม่ว่าจะเป็นการแสวงหาทางเลือกใหม่ในการรักษาสุขภาพ โดยหมอพระและหมอพื้นบ้านก็ตาม แล้วแต่บริบทประเทศ สิ่งแวดล้อม อาหาร การดูแลสุขภาพด้วยกรรมวิธีพื้นบ้าน จึงควรเน้นการพึ่งตนเอง การใช้ทรัพยากรในชุมชนที่ประหยัด ดังนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นในระบบการแพทย์พื้นบ้านนั้นจึงควรเป็นหน่วยงานหนึ่งที่นำบทวนใหม่ในการสนับสนุนให้สามารถจัดบริการเป็นหน่วยการแพทย์ที่สามารถรองรับผู้ป่วยได้อีกแห่งหนึ่ง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากงานวิจัย

1. ควรมีการฟื้นฟู ภูมิปัญญาในเรื่องการองค์ความรู้ภูมิปัญญาในระบบการแพทย์พื้นบ้านด้านสมุนไพรและการบำบัดเพื่อชะลอการป่วยด้วยโรคเบาหวาน ของกลุ่มชาติพันธุ์มอญเขมรจังหวัดสุรินทร์ประเทศไทยและแขวงอัตตะปือ สปป.ลาว
2. ควรมีการจัดระบบองค์ความรู้ภูมิปัญญาในระบบการแพทย์พื้นบ้านด้านสมุนไพร และการบำบัดเพื่อชะลอการป่วยด้วยโรคเบาหวานของกลุ่มชาติพันธุ์มอญเขมรและนำไปต่อยอดนวัตกรรมทางวิทยาศาสตร์ พัฒนาตำรับยาสมุนไพรเบาหวาน อาหารเสริม เป็นต้น
3. ควรนำองค์ความรู้จากงานวิจัยไปเขียนเป็นคู่มือ ตำรา เอกสารในรายวิชาแพทย์พื้นบ้านของหลักสูตรแพทย์แผนไทย และการศึกษาวิจัยในระบบการสาธารณสุขชุมชน
4. ควรสนับสนุนให้มีกิจกรรมโครงการลงสู่ชาวบ้านอันเกี่ยวเนื่องกับด้านสมุนไพรและการบำบัดเพื่อชะลอการป่วยด้วยโรคเบาหวานในกลุ่มประชากรผู้สูงอายุที่มีแนวโน้มมากขึ้นของประเทศเพื่อป้องกันภาวะการพึ่งพาจากโรคเบาหวานที่มีอาการแทรกซ้อนและลดการใช้ยาแผนปัจจุบันต่อไป

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพแนวชาติพันธุ์วรรณาควรนำควรข้อมูลจากปรากฏการณ์ภาคสนามไปจัดทำเป็นองค์ประกอบร่วมเพื่อสนับสนุนให้เกิดข้อเสนอเชิงนโยบายในการดูแลสุขภาพของประชาชนบนฐานวัฒนธรรม
2. ควรเสนอการวิจัยต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในด้านการพัฒนาท้องถิ่นโดยอิงฐานวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อความการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- สุนันทา มิตรงาม. (2550). รายงานสรุปผลเบื้องต้นการประชุมเวทีสาธารณะเพื่อรับฟังความคิดเห็นกรณีการเข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้. ห้องประชุมศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม.
- วีรวิทย์วีรวิทย์. (2550). รายงานสรุปผลเบื้องต้นการประชุมเวทีสาธารณะเพื่อรับฟังความคิดเห็นกรณีการเข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้. ห้องประชุมศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม.
- วาสนา แก้วหล้า. (2552). แหล่งเรียนรู้เพื่อชุมชน : กรณีศึกษาการแพทย์พมดงรักจากอโรคยาศาลาในไทยและกัมพูชา. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- _____. (2553). แหล่งเรียนรู้เพื่อชุมชน : กรณีศึกษาการแพทย์พมดงรักจากอโรคยาศาลาในไทยและกัมพูชา. สุรินทร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- อศินรพีพัฒน์. (2551). วัฒนธรรมคือความหมาย : ทฤษฎีและวิธีการของคลิฟฟอร์ดเกียร์ช. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. กระทรวงศึกษาธิการ.
- อัจฉรา ภาณุรัตน์และคณะ. (2552). การศึกษาองค์ความรู้ศิลปะเครื่องเงินของกลุ่มชาติเขมรในอีสานใต้. อุดรธานี : ศูนย์ศูนย์ศิลปาชีพบางไทร จังหวัดอุดรธานี.
- อัมพร โด่งดี. (2555). บทบาทของพระสงฆ์ในพิธีกรรมบำบัดที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพของประชาชนในจังหวัดสุรินทร์. วิทยานิพนธ์หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา สาธารณสุขศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- Becker et.al. (1984) Cited in Specter, E.R. (2000). Cultural Diversity in Health Illness. (5 ed).New Jersey : Prentice Hall.
- Boas F. (1940).Race, Language and Culture. New York : Prentice Hall.
- Geertz, C. (1973). The Interpretation of Culture. New York : Basic Book.

